

Anotace

Cvičení tohoto typu je vhodné zařadit do výuky, pokud dělá žákům problém rozlišovat význam podobných adjektiv a užívat je ve správných spojeních. Může jít jak o adjektiva, která mají jiný význam – zde např. *zdravý* a *zdravotní*, tak o adjektiva, která mají v některých kolokacích význam stejný, ale existují různá omezení – např. *šedý* a *šedivý*, kdy se některá substantiva mohou pojít jen s jedním adjektivem (*šedá eminence*). Cvičení také rozšiřují slovní zásobu.

Pracovní list vyžaduje samostatnou práci s korpusovým rozhraním KonText a obsahuje tři úkoly, které vedou k tomu, aby si žák vhodné použití adjektiv sám aktivně osvojil.

Postup práce

Před rozdělením pracovního listu je nutné žáky připravit na téma úkolů a vhodně je motivovat k jejich vypracování. V tomto případě může učitel s žáky mluvit o tom, co sami dělají pro své zdraví a jaké existují zdravotní problémy. K diskusi může využít předem připravený text, který bude obsahovat tematizovaná adjektiva nebo jen otázku v názvu pracovního listu.

Po tomto úvodu učitel obrátí pozornost žáků k adjektivům *zdravý* a *zdravotní* a zeptá se jich, jaký je v nich rozdíl a která substantiva se s nimi mohou pojít. Jako motivační prvek dobře slouží návodné obrázky (zdravé jídlo nebo tělesné aktivity x různá onemocnění, nemocniční personál). Odpovědi žáků lze zapisovat na tabuli formou myšlenkové mapy.

Následně učitel rozdá žákům pracovní list. Ti pak splní první úkol dle schopnosti práce s korpusem sami, ve dvojicích nebo společně s učitelem. Před plněním je vhodné projít postup práce s korpusem. Žáci mohou první cvičení také dostat za domácí úkol. V případě, že žáci některým substantivům, která najdou, nerozumí, je třeba jejich význam osvětlit.

Vhodné je využít předem připravené obrázky a příkladové věty. Příkladové věty mohou žáci sami najít v korpusu. Věty pocházejí z českých textů, je třeba proto počítat s tím, že mohou být pro žáky na nižší jazykové úrovni nerosozumitelné a naopak matoucí. Důležité je upozornit žáky také na gramatický rozdíl mezi měkkým adjektivem *zdravotní* a tvrdým adjektivem *zdravý*. Tvary adjektiv si opět mohou žáci sami ověřit v korpusu. Nalezené kolokace by během kontroly vždy měli číst se správnou koncovkou adjektiva.

Až si žáci najdou substantiva a bude osvětlen jejich význam, měli by se sami nebo ve skupině pokusit zformulovat významovou definici.

Druhý úkol žáci plní až po kontrole prvního. Opět je nutné, aby před začátkem práce rozuměli zadaným substantivům a aby adjektiva použili se správnou koncovkou.

Třetí úkol mohou žáci plnit samostatně nebo ve dvojicích. Mohou soutěžit o to, který text bude nejuvitnější nebo ve kterém bude použito nejvíce spojení adjektiv a substantiv. Učitel si může připravit začátek textu, na který budou žáci navazovat. Např. *Když byla Klára malá, měla hodně zdravotních problémů. Kvůli nim často chyběla ve škole, a tak ještě v deseti letech neuměla dobře číst a psát...* Texty poté mohou žáci přečíst v plénu nebo je učitel může vybrat a opravit. Texty si také žáci mohou opravit navzájem.

Postup práce s korpusem

Postup 1

- 1) V korpuse syn2015 zvolte Typ dotazu lemma a do okénka Dotaz napište hledané adjektivum (*zdravý* nebo *zdravotní*). Dále rozbalte možnost Specifikovat kontext. Zde v části Slovní druh zadejte Velikost kontextu vpravo 1 token. Jako slovní druh zvolte podstatné jméno. Tím najdete všechny věty, ve kterých bude hned vpravo vedle daného adjektiva podstatné jméno.

Korpus: ★

Typ dotazu: ?

Dotaz:
V dotazu CQL můžete vložit další řádek stisknutím klávesy Shift+ENTER (další tip)

Slovní druh:

▼ Specifikovat kontext

Filtrovat podle lemmatu

Velikost kontextu: vlevo i vpravo tokenů.

Lemma(ta) všechny z těchto položek.

Slovní druh

Velikost kontextu: vpravo tokenů.

Slovní druh:
(použijte Ctrl+klik pro vícenásobný výběr)

všechny z těchto položek.

podstatné jméno
přídavné jméno
zájmeno
číslovka

- 2) Až se vám zobrazí konkordance, vyberte možnost Kolokace, dále zvolte Vlastní. Jako Atribut si vyberte lemma, v kontextu od 0 do 1.

Kolokace

Atribut:

V kontextu: 0 do 1

Minimální frekvence kolokátu v korpuse:

Minimální frekvence kolokátu v kontextu:

Zobrazit míry

T-score	☒
MI	☒
MIS	☐
log likelihood	☐
min. sensitivity	☐
logDice	☒
MI.log_f	☐
relative freq.	☐

Třídít podle

T-score	☐
MI	☐
MIS	☐
log likelihood	☐
min. sensitivity	☐
logDice	☒
MI.log_f	☐
relative freq.	☐

1 / 137

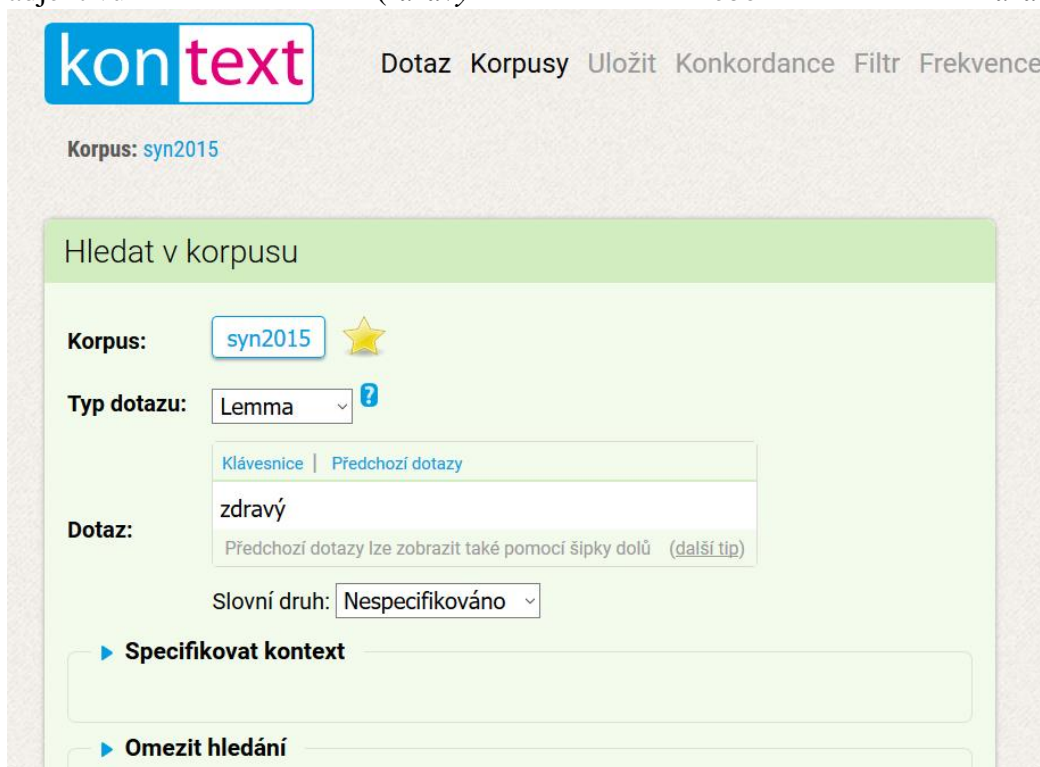
- 3) Zobrazí se vám frekvenční seznam nejčastějších substantiv, která se pojí s daným adjektivem a stojí ve větě vždy hned vedle něj.

	Filtr	lemma	Freq ▼	MI	T-score	logDice
1.	p/n	rozum	766	11.695	27.668	11.213
2.	p/n	výživa	329	11.732	18.133	10.469
3.	p/n	strava	123	9.951	11.079	8.938
4.	p/n	stravování	42	10.282	6.476	7.790
5.	p/n	potravina	75	7.900	8.624	7.631
6.	p/n	sebevědomí	45	8.906	6.694	7.611
7.	p/n	jídlo	106	7.117	10.221	7.282
8.	p/n	jedinec	64	7.445	7.954	7.271
9.	p/n	životospráva	26	10.817	5.096	7.201
10.	p/n	bydlení	47	7.628	6.821	7.167
11.	p/n	kůže	68	6.820	8.173	6.893
12.	p/n	jídelníček	24	8.759	4.888	6.876
13.	p/n	úsudek	22	9.053	4.682	6.819
14.	p/n	krupka	18	11.669	4.241	6.720
15.	p/n	tkáň	26	7.718	5.075	6.700
16.	p/n	spánek	38	6.950	6.115	6.667

Pokud chcete zobrazit příkladové věty, klikněte na pozitivní filtr (p/n) u vybraného substantiva v seznamu kolokátů.

Postup 2

- 1) V korpusu syn2015 zvolte Typ dotazu lemma a do okénka Dotaz napište hledané adjektivum (*zdravý* nebo *zdravotní*).

KonText

Dotaz Korpusy Uložit Konkordance Filtr Frekvence

Korpus: syn2015

Hledat v korpusu

Korpus: syn2015 ★

Typ dotazu: Lemma ?

Dotaz: zdravý

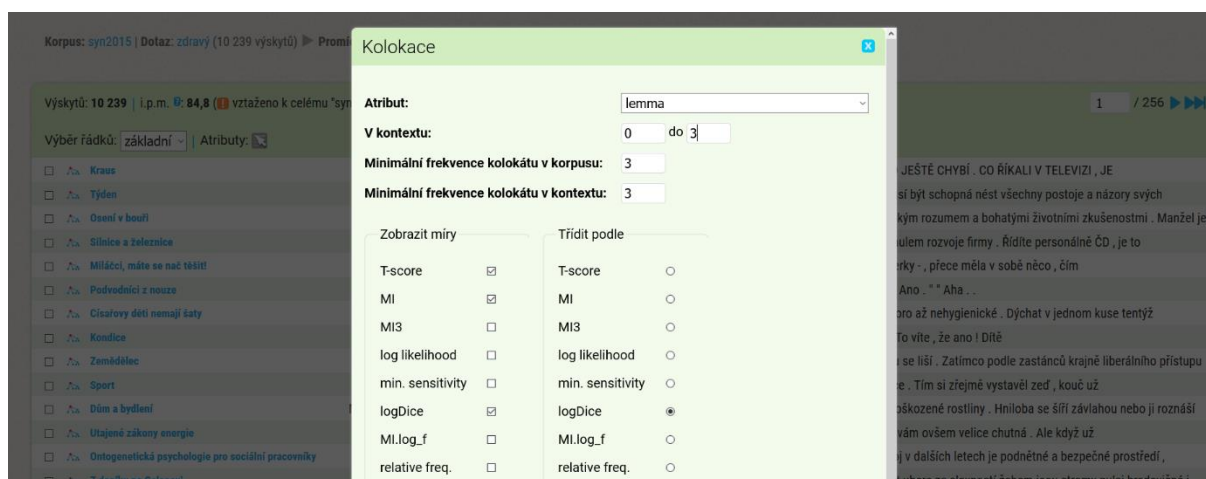
Předchozí dotazy lze zobrazit také pomocí šipky dolů (další tip)

Slovní druh: Nespecifikováno

► Specifikovat kontext

► Omezit hledání

- 2) Až se vám zobrazí konkordance, vyberte možnost Kolokace, dále zvolte Vlastní. Jako Atribut si vyberte lemma, v kontextu od 0 do 3.

Kolokace

Atribut: lemma

V kontextu: 0 do 3

Minimální frekvence kolokátu v korpusu: 3

Minimální frekvence kolokátu v kontextu: 3

Zobrazit míry

T-score	☒	T-score	☐
MI	☒	MI	☐
MI3	☐	MI3	☐
log likelihood	☐	log likelihood	☐
min. sensitivity	☐	min. sensitivity	☐
logDice	☒	logDice	☒
MI.log_f	☐	MI.log_f	☐
relative freq.	☐	relative freq.	☐

Třídít podle

1 / 256

JESTÉ CHYBÍ . CO ŘÍKALI V TELEVIZI , JE
si být schopná nést všechny postoje a názory svých
kým rozumem a bohatými životními zkušenostmi . Manžel je je
ulem rozvoje firmy . Řídíte personální ČD , je to
rky - , přece měla v sobě něco , čím
Ano . " " Aha . .
pro až nehygienické . Dýchat v jednom kuse tentýž
To víte , že ano ! Děť
se liší . Zatímco podle zastánců krajně liberálního přístupu
e . Tím si zřejmě vystavěl zeď , kouč už
šškozené rostliny . Hniloba se šíří závlahou nebo ji roznaší
vám ovšem velice chutná . Ale když už
j v dalších letech je podnětné a bezpečné prostředí ,
hubere ze slavnosti žehem jsou stromy pulci bradavičné i

- 3) Zobrazí se vám frekvenční seznam nejčastějších slov následujících po daném adjektivu, a to až do třetí pozice od vlastního adjektiva. Protože jste na začátku

nespecifikovali slovní druh, je třeba ze seznamu kolokátů vybrat jen substantiva. Výhodou je, že najdete i kolokáty, které jsou dále od daného adjektiva (např. *zdravý životní styl*).

Kolokace						
1 ▶						
	Filtr	lemma	Freq ▼	MI	T-score	logDice
1.	p / n	rozum	831	10.909	28.812	10.794
2.	p / n	výživa	331	10.837	18.183	9.776
3.	p / n	styl	407	8.584	20.122	9.195
4.	p / n	životní	438	8.117	20.853	8.959
5.	p / n	strava	136	9.192	11.642	8.423
6.	p / n	potravina	88	7.227	9.318	7.392
7.	p / n	jídlo	127	6.474	11.143	7.264
8.	p / n	selský	51	9.561	7.132	7.243
9.	p / n	stravování	49	9.601	6.991	7.192
10.	p / n	jedinec	79	6.845	8.811	7.141
11.	p / n	sebevědomí	48	8.095	6.903	6.998
12.	p / n	nemocný	71	6.669	8.343	6.977
13.	p / n	zdravý	73	6.394	8.442	6.868
14.	p / n	bydlení	52	6.870	7.149	6.782
15.	p / n	kůže	75	6.058	8.530	6.708
16.	p / n	prostředí	112	5.666	10.375	6.662

- 4) Pokud chcete zobrazit příkladové věty, klikněte na pozitivní filtr (p/n) u vybraného substantiva v seznamu kolokátů. Zde je příklad pozitivního filtru u substantiva *rozum* v seznamu nejčastějších kolokátů adjektiva *zdravý*.

kon text   Dotaz   Korpusy   Uložit   Konkordance   Filtr   Frekvence   Kolokace   Zobrazení   Nápvěda

Korpus: *syn2015* | Dotaz: *zdravý* (10 239 výskytů) ▶ Pozitivní filtr (bez KWIC): *N.** (5 473 výskytů) ▶ Promíchat: ✓ ▶ Pozitivní filtr (bez KWIC): *rozum* (766 výskytů)

Výskytů: 766 | i.p.m. 0: 6,34 (vztaženo k celému "syn2015") | ARF 0: 389,76 | Výsledek je promíchán 1 / 20 ▶▶▶

Výběr řádků: základní | Atributy:

☐	VTM Science	pak dovolil položit mu jednu otázkou z oblasti selského	zdravého rozumu : Proč by Egypťané tak pracně vytvářeli umělé bloky
☐	Truhlice matematických pokladů profesora Stewarta	kloudnou odpověď , kterou by uvedl každý člověk se špetkou	zdravého rozumu . Což je – co ? Ano ,
☐	Právní ráde	(další požadavek a předpoklad Ústavního soudu , ovšem zejména	zdravého rozumu) vyniká smysl (ne) přiměřenosti sankcí i
☐	Společnost naší doby	zjištěním , jež jsou jakoby v rozporu s představami „	zdravého rozumu „ , v němž je přece kumulována dlouhodobá lidská
☐	Můj život po životě	křesla součástí důmyslného plánu , jak mne definitivně připravit o	zdravý rozum ? Musím se bránit – budu takticky předstírat rezignaci
☐	Rekviem za Nanking	každodenně spolupracoval . Lewis si vážil jeho širokého srdce ,	zdravého rozumu a schopnosti dotahovat věci do konce , zatímco Rabe
☐	Vysoká hra	se musí počítat s tím , čemu lidé říkájí	zdravý rozum „ , chudáci ; velí jim to zdravý rozum
☐	Bílý kůň	, ale nevysvětlitelná přítomnost nádoby mě nutí pochybovat o vlastním	zdravém rozumu . A hluboko v mém nitru , tam ,
☐	Lidové noviny	kdy očekáváme příchod ... nejen betlémského dítěte , ale také	zdravého rozumu . Postoj větší povinných osob lze označit jako zdržování

Řešení:

1) Seznam deseti nejčastějších kolokátů

zdravý

	první postup	druhý postup
1.	rozum	rozum
2.	výživa	výživa
3.	strava	styl
4.	stravování	strava
5.	potravina	potravina
6.	sebevědomí	stravování
7.	jídlo	jídlo
8.	jedinec	jedinec
9.	životospráva	sebevědomí
10.	bydlení	bydlení

zdravotní

	první postup	druhý postup
1.	pojišťovna	pojišťovna
2.	postižení	postižení
3.	pojištění	pojištění
4.	stav	péče
5.	péče	stav
6.	sestra	sestra
7.	potíž	potíž
8.	problém	problém
9.	komplikace	komplikace
10.	služba	služba

Pro vysvětlení významu lze využít např. zjednodušenou definici ze Slovníku spisovného jazyka českého (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>):

zdravý = má bezproblémové zdraví (zdravý jedinec, člověk); přirozený (zdravý rozum, zdravé sebevědomí); dobrý pro zdraví (zdravé jídlo, zdravé bydlení)

zdravotní = týká se zdraví (zdravotní problém, stav); stará se o zdraví (zdravotní sestra, pojišťovna)

2) Spojení adjektiva a substantiva

zdravá holčička, zdravá noha, zdravý zub

zdravotní handicap, zdravotní obtíž, zdravotní prohlídka